

PROEMIVM.

² subsidia demum indicarem , que vocant hermeneutica , hoc est , eas conditionis humanae partes , quea , etsi ad Iuris Ecclesiastici sistema referri non debeat , eam tamen cum hoc necessitudinem habent , ut *Franciscus Florens* eximia vir , id quod omnes sciunt , canonicae rei peritia non dubitaverit pronuntiare , non aliam fuisse causam potiorem , cur actas superior ingenio utique atque industria nostra hac nihil inferior , in hoc studii generi nihil magnopere profecerit , quam quod hi , qui ad excolendum se contulissent , homines essent ab eorum rerum intelligentia parum instructi , e quibus omnia sint huius disciplinae pertenda ornamenta . Mearum partium fuit haec tam multa tamque varia distribute ac scite uno opusculo complecti , plana et connexa oratione proponere , explicare dilucide et cum delecte . Recte vero , an minus , consilium hoc non illaudabile executus sim , alii iudicabunt . Sed meus in docendo candor vereor ne in reprehensionem incidat multorum , qui res non ex aequo sed ex cupiditatibus suis praeconceptisque opinionibus aestimant , nihilque minus quam veritatem ferunt sibi inimicam . At quid refert

Didis ignoscat Mutius , an non ?

Successant , quibus volupe est , et vescantur glan-
dibus , qui fruges respuant . Per me id quidem semper
licebit . Ego interim fruar imperii felicitate , sub quo et
sentire liceat verum , et quod sentias , dicere . Nunc ad
id , quod primo loco propositum est , argumentum venio .
Iustitia tua , in te transuersa mordet in eundem
qui iniquitas filii tuos . Cunctumque ratione mordet
in laicos etiam in iure legum et regis et in fons
reum filii enim incedit filii tuos . Non ergo auctoritate
legibus iustitia in eundem maxime habet in corpore : nisi
quod in auctoritate superius regis et regum auctoritate
et in auctoritate manu regis eundem iure magis
cum cunctum inquinatur . Inquit regum auctoritate
et in auctoritate aliorum auctoritatum .

CA.

(3)

SECTIO I.

DE NATVRA , ORIGINE , ET PROGRESSV
IVRIS ECCLESIASTICL

CAPVT I.

DE IVRE ECCLESIASTICO
EIVSQVE PARTIBVS.

§. I.

Non potest Ecclesia legibus carere .

*S*ocietas Christianorum , quam accepto e divinis litteris nomine Ecclesiam dicimus , ordine carere atque externa per leges directione haud magis potest , quam alia quaecumque iunctio inter se vinculo sociali hominum multitudo . Etsi enim non humano illa arbitratu sed divino consilio instituta sit , et ad eum finem instituta , in cuius consequitione veram esse beatitudinem hominis , omnes , nisi qui despiciunt , et credunt , et rebus ipsis factisque ostendunt ; quia tamen hominibus constat , hisque , ut *Apostolus* ait , non eundem actum habentibus , non est illa removenda nobis severa et inflexibilis legum aequitas , que sua cuicunque membro officia , sua iura pro auctoritate describat .

§. II.

Quid Ius Ecclesiasticum ?

Istiusmodi leges ex re deinceps Ecclesiasticas compellamus . Eumar iusta quaedam et ordinata complexio est *Ius Ecclesiasticum* .

A 2

SCHOL.

SECTIO I.

⁴ SCHOL. Ius Ecclesiasticum persaepe *Canonicum* etiam dicitur a voce Graeca *κανόνις*, quae Latinis regulam significat. Varia est vocis istius in scriptis ecclesiasticis acceptio. Vid. Ioann. Douyat *Praenot. Canon. lib. i. cap. i.* Sed in primis frequens illa est, qua Ecclesiasticae constitutionem indicat. *Canonis* enim quam legis nomen antiquis Ecclesiae tam Patribus quam Conciliis magis placuit; non quod ea re testati sint destitui se testande legis propria vi, sed quod vocis istius lenitatem magis accommodat existimaverint ad regimen Ecclesiae moderatum ac lene, quam legis, quae imperii quandam severitatem videretur insinuare. Nonnumquam etiam *Sacrum*, alias *Pontificium* appellatur, ratione tam clara quam innocua, ut adversus Gundlingii spectra probavit Zallwein *disp. i. Iur. Canon. cap. i. §. 2.* Sunt haec igitur nobis eiusdem disciplinae varia dumtaxat nomina, ut proinde nihil necesse sit ius *Canonicum ab Ecclesiastico*, vel ab utroque *Pontificium* distinguere, quod Struvius in *Historia Iuris* fecit *cap. 7. §. 1.* & Christ. Gott. Hoffmann in *dissert. de autoris. Iur. Can. ap. Evangel.*

§. III.

Quid Iurisprudentia Ecclesiastica?

Cognitio iuri duplex esse potest, *vulgaris* una et *historica*, qualis eorum est, qui legibus Ecclesiae quid praeciput sit, quid vetitum, quid item permisum rogati norunt dicere: at originem iuris et causam non norunt. Altera est paucorum et *philosophica*, que in distincta et solida legum ex rationibus earundem ducta cognitione sita est. Habitus cognitionis philosophicae est *Scientia Iuris Ecclesiastici*, seu *Iurisprudentia Ecclesiastica*. Alii eam paulo explicatius nec inconcinnè sic definiunt, ut sit: *Habitus leges Ecclesiasticas scienter interpretandi, et negotia sacra ad illas rite explicandi.*

Qua-

CAPVT I.

⁵ Quapropter duabus veluti partibus continetur, *theoretica*, et *practica*, quarum illa in legibus interpretandis atque intelligendis, haec vero in iisdem prudenter applicandis versatur.

COR. I. Ex his consequens est, ut *theoretica Iuris et practica* simul cognitio coniuncta cum habitu et quadam celeritate iudicii scientiam iuris efficiat, quam qui in potestate sua habet, vere *Iuris Sacri Consultus* dici possit. Proinde insipientes faciunt, qui proximi iuris a theoris divellunt, et hac neglecta illam unice captant. Nam hoc quid est aliud, quam si, quod est in proverbio, quum caecus sis, iudicare velis de coloribus?

COR. II. Apertum hinc est porro, a scientia Iuris Sacri multum abesse, qui leges iacent, rationes earum causasque nesciunt; quive, quum verba legum ac prope syllabas memoria teneant, vim earum ac potestatem penitus ignorant, quos Legaleios alicubi per ignominiam Cicero mincipavit.

COR. III. Pessimum autem procul dubio est togatae militiae genus eorum, qui seu culpa seu dolo ius, quod non ignorant, perverse ad causas iudicandas transfrerunt, alienisque calamitatibus vnalem cupiditatem satiant. Horum inhumanas artes Caspar Zieglerus non sine multo sale perstrinxit in tractatu, quem *de Arte Rabulistica* inscripsit.

SCHOL. Quare, me quidem auctore, non audietis homines, tametsi aliquo in Republica loco positos, qui theoreticam iuris cognitionem non inutili modo esse persuaderi nobis conantur, sed adversam etiam usui saepissime; quo fiat, ut Adolescentes, ex Academis ad usum vitae civilis traducti, in alium quasi orbem sibi delati videantur. Licet enim eveniat hoc quandoque, ut certo evenit, non id theoretiae iuris scientiae, sed vel docentium, vel discentium, non raro parentum ipsorum vitium est, qui nullam propemodum molestius ferunt expensam pecuniam, quam quae in discendis bonis litteris consumuntur.

Vc-

Verum multi sunt inquies, qui praeclaro praediti ingenio, sine theoria, sola diuturna experiundi exercitatione tantam sibi iuris notitiam comparaverint, quantum saepe in theoretico desideraveris. Fateor, sed tamen aperta est certissimaque sententia Ciceronis : *Ars dux certior est quam natura.* Vellem profeſto id de se quisque eorum, qui causas in foro publicas agunt privatasy, dicere possit, quod idem vir consularis gloriabatur in Bruto : *Tum pri-mum nos ad causas privatas et publicas adire coepimus, non ut in foro disceremus, quod plerique fecerunt, sed ut, quantum nos efficere potuissemus, docti in forum veniremus.* Conf. Bohmer diss. de iniust. theor. et praezios oppositione.

§. IV.

Ius Divinum et Humanum.

Iuris Ecclesiastici, ut legum (§. II.) multiplex di-vizio est. Atque primum quidem origine inspecta *divinum* est, vel *humanum*. Illud *Deum ipsum auctorem*, hoc habet homines ferendae legis potestate instructos. Et quum duplex omnino sit divinae voluntatis cognoscendae via, *rationis* una, altera *revelationis*; divinum porro vel *naturale* est, vel *positivum* veteris ac novi Testamenti libris comprehensum.

SCHOL. I. Ius naturale Ecclesiasticum non defuerunt maxime Protestantes qui scriberent. Huc referat Georg. Guil. Keuffel *Elementa Iurisprudentiae Ecclesiasticae universalis* tom. 2. Rostoch. an. 1728. et 29. Breunig. *Primas lineas Iuris Ecclesiastici universalis* an. 1758. Nettelbladt *Iurisprudentiam naturalem theoreticam Ec-clesiasticam*, quae exstat libro tertio *Iurisprudentiae naturalis*. Achenwal *Ius Ecclesiasticum in Elementis iuris naturalis* lib. 3. cap. 5. Canz *Iurisprudentiam socialem Ecclesiastican* tom. 2. *disciplin. moralis*. Daries *Ele-menta Iuris Ecclesiastici universalis* in instit. *Iurisp-*
univ.

7
univ. sect. 7. p. 499. conf. omnino Ill. de Martini, de lege naturali §. 222.

SCHOL. II. De Iure Hebraeorum scriptores recensuit Buder in *Select. bibl. tur. cap. 2. §. 1.* Fabricius in *Bibliogr. antiquar. cap. 15. p. 733.* et Barth. in *Mantis-sa in Fabricii bibliogr. p. 59. seq.* Adde Ioan. Dav. Michaëlis *Ius Mosaicum. Francof. an. 1770.* et, qui ad leges novi testamenti pertinet, libellum perelegan-tem : *Leges Ecclesiasticae a Sac. Scriptura excerptae.* Aug. Vindelic. 1773.

§. V.

Apostolicum et Ecclesiasticum.

Humani iuris duae possunt species praecipuae consti-tui. Nam quum rogandae legis iure et *Apostoli* essent a *Servatore* instructi, et fuerint deinceps, qui eorum loco et potestate regendi christianorum coetibus pre-fuerunt, Episcopi: nihil vetat *Ius Apostolicum* ab *Ecclesiastico* separare; illo nim'rum, quod non ab Apostolis traditum acceperimus, sed quod diversis et locis et temporibus Ecclesiarum Praepositi, quo necessitate populi Christiani pietate consulerent, seu ipsi soli, seu iuncti plurimi suffragii constitutum promulgarunt, et ad posteriorum memoriam partim exaratum litteris, partim fideli Majorum traditioni creditum transmiserunt.

COR. Ius igitur apostolicum humani iuris species est, non divini (§. IV.) Qua ratione intelligi potest, quo-modo factum sit, ut complura Apostolorum instituta veluti de abstinentia a sanguine, agapis, exomolegesium gradibus, velatione mulierum, aliisque eiusdem generis ritibus in desuetudinem abirent. Ceterum hoc ad illa in-stituta pertinet duntaxat, quae ab Apostolis ipsis rogata sunt. Nam quae illi accepta a Christo fidelibus tamquam legati eius ac ministri tradiderunt, ea sane non *humana* sed

sed *divina* sunt instituta. Quod discrimen minime arbitriatum est, ut suo loco explicatus ostendam.

Publicum et Privatum.

Ex obie^tto deinde *publicum* est, vel *privatum*. Hoc in singulorum fidelium actionibus ad interiore salutem dirigendis versatur. Illud vero non tam singula Ecclesiae membra respicit, quam ipsam in universum Christianorum societatem. Nempe leges complectitur, quae iura determinant atque officia non singulorum, sed divinae huius civitatis communia, eorumque cum primis, qui eidem cum potestate praesunt Episcopatus, ipsiusque adeo civiliis Maiestatis illa quae potestate circa sacra continentur.

SCHOL. I. Nihil autem necesse est, quod super video placuisse Ranitenstraucho, duas facere iuris publici Ecclesiastici partes, *internum* atque *externum*: qua parte utramque vir doctus inter se rempublicam sacram et profanam comparat, mutuaque inter illas iura et officia expendit imitatione (sic enim conicio) illorum, qui civitatum iura explicant, apud quos civilis iuris publici interni et externi vulgatissima partitio est. Vereor enim, ut haec quam in ea disciplina verissime tradita, tam ad ius sacrum transferri recte potuerint. Quo enim pa^to milis simam persuaderi, quea est civitatis unius, id est, gentis ad gentem, eandem esse rationem Ecclesiae ad Rempublicam, in cuius illa territorio exsistit? Iam quid si ego ius civile publicum instituam ita partiri, ut *internum* esse velim, quod statum civitatis in se spectatae exponit, *externum* vero, quod habitum Republicae ad Ecclesiam determinat; hoc ego inquam si coner, quisquamine est, qui prober? aut quis non potius vehementer improbat? Atque mihi quidem totum hoc, quidquid est a multis de Republica duplici acutius disputatum quam verius, non

plas

placet profecto, omninoque mallem ob ea, quae habet incommoda permulta, e disciplinis nostris prorsus exesse, ut est a me iam alibi traditum diligentius.

SCHOL. II. Nec muto sententiam, quamvis violati canonis Tridentini flagitium imputat is, qui haec tam belle efficta in controversiam revocant, *Auctor dissertationis Academicæ de Principiis iure quoad vestigia Ecclesiasticis eorumque bonis imponenda*, quae Friburgi in Brisgovia prodiit. Sic enim ait (§. XV.) *Id qui negat, a Tridentina Synodo excommunicabitur*. Namque salva omnino res est. Neque enim Tridentini Patres hierarchiam divina oratione institutam esse ipsam Ecclesiam auunt, quod hic vir aperte quidem, sed erronee affirmat: sed hoc auunt. *In Ecclesia Catholica esse hierarchiam divinitus institutam, quae ex Episcopis, Presbyteris et Ministris constat.* Canon apertus est, nec tam inutili glossa implicandus fuit.

SCHOL. III. Ius Ecclesiae Christianæ publicum non est illud quidem a Jurisconsultis scholasticis negligendum penitus: sed tamen parce admodum ac ieunie ab illis tractatum fuisse negari non potest. Et quem praeterea in eo explicande tamquam principiorum loco pseudo-Isidori commenta haberent, fieri profecto non potuit, quin pulcherrimam studii ipsius partem insigniter deformarent. Ius autem Principum Christianorum circa sacra boni isti viri ne attigerunt quidem; aut si quod eius argumentum præterire commode non poterant, ita pertractarunt, ut fecisse utilius videantur, qui omnino abstinerunt. Nihil comminisor. Sed exemplis abstineo, ut famam parcam. Nostra aetate separati ius publicum Ecclesiae a privato, et in sistema quoddam doctrinae cogi coepit est: quod fieri oportere iam dudum Illust. ab Ickstadt prudenter monuit. Ceteris præfero Ant. Schmidt *Institutiones Iuris Ecclesiastici Germaniae accommodatas* tom. I. Heidlb. an. 1771. et Ill. Viri Steph. Rauttenstrauh *Institutiones Iuris Ecclesiastici* tom. I. Prag. an. 1772.

SECTIO I.

§. VII. et ultimum ab omnibus
multis numeris idoli mai sua et non
Commune et Particulare. Alij iuris
alio non sunt, ut inter omnes multitudines idem
Ecclesia porro Catholica, ad cuius salutem promoven-

dam omne Ius Ecclesiasticum comparatum esse debet, et
multis christianorum coetus tamquam quibusdam parti-
bus arctissima inter se fidei, charitatis, Sacramentorum
ac regiminis communione unitis componitur. Omnia horum
coetuum, etsi una sit atque eadem fidei regula im-
mobilis atque irreformabilis, ut ait *Tertullianus*: reli-
quae tamen ad disciplinam ac ritus pertinentes leges si-
ne ulla communionis iactura multum saepe discrepant.
Hungariae quam multa sunt in rebus causisque Eccle-
siasticis propria Iura? Quam multa Germanis et Gallis?
Quare Ius Ecclesiasticum in *commune* et *particulare* qui
distribuunt, vera id instaque de causa faciunt. Nempe
commune quod est, id per Ecclesiam totam aut pene to-
tam pertinet: qualis olim fuit codex perpetuus, quem
post Chalcedonense Concilium ex superiorum Synodo-
rum Canonicis conflatum deinde ostendam; et hodie pro-
pemodum est collectio decretalium, quae a *Gregorio IX.*
Pontifice nomen habet. Particulare vero pro numero Ec-
clesiarum mire variat. Nam etiam primis temporibus suis
fuit Ecclesiae Africanae codex, Romanae suis. Alius apud
Gallos; apud Hispanos item aliis vim habuit auctorita-
temque. Nec vero ad integras tantum *Nationes* haec li-
bertas pertinet; verum ad singulas etiam Nationum pro-
vincias et dioceses. Vnde non inepte superiori divisio-
ni *Ius speciale* singularium Ecclesiarum addideris.

Cor. Vtrumque Ius tam commune quam particula-
re publicum est vel privatum (**§. VI.**)

CAPVT I.

§. VIII.*Particulare in Germania quatuorplex?*

Ius particulare Ecclesiae Germanicae tam publicum
quam privatum aliud est *Catholicorum* tantum, aliud tan-
tum *Protestantium*: aliud demum commune Catholicis
et Protestantibus.

SCHOL. Ioan. Franciscus Beselius *Ius publicum Roma-
no-Ecclesiasticum*. Anonymi *Principia Iuris publici Ec-
clesiastici Catholicorum*. Ioan. Georg. Estor *Delineatio
Iuris publici Ecclesiastici Protestantium*. Iust. Car.
Wiesenhaur *Practica axiomata* (vulgo maximas) *Iuris publici Ecclesiastici Protestantium*. Iust. Car. Wie-
senhaur *Primariae Theses Iuris Protestantium publici*.
Ioan. Christ. Majer *Germanicum Canonicum Ius publicum*.

§. IX. sibidem simpri et
etiam aliquando aliquam recte esse, statim
Ius vetus, novum ac novissimum.

Addunt his scriptores recentiores aliam a tempore pe-
titam divisionem, Iuris scilicet *veteris*, *novi* ac *novis-
imi*. Nam quum satis constet omnibus Christianae socie-
tatis fata fuisse non semper uniusmodi: regiminis quo-
que formulam aliquoties nonnulli mutatam fuisse: exi-
stimator prudentissimi viri, non incommodo Ius Eccl-
esiasticum universum ad eum modum posse circumscribi.
Eius autem temporis rationem ita video a plerisque ini-
tam, ut *vetus Ius* contineri velint Canonum ac regularum
illis codicibus, qui ante *Gratiani* decretum, hoc
est, ante saecula duodecimi annum quinquagesimum con-
fecti sunt: *Ius vero novum* decreto concludant, ceteris
que Decretalium collectionibus, e quibus *corpus*, quod
vocant, *Iuris Canonici* componitur: omnia demum seu

SECTIO I.

Concilio gum de creta, seu constituta Pontificum, curiaeque Romanae placita, qua hō volūmē recentiora sunt, ad novissimum referenda putent.

SCHOL. Vida. Illust. de Rieger in Instit. Iurisprud. Ecclesiast. part. I. §. 432.

*missilēdū mīlā sūcūmēdū cīsēlēdū sūcūrītēdū nīvēdū
nīvē būlē, mīlānē wārōdū. §. X. nō būlē mīnīvēdū mīpē
cīsēlēdū sūcūmēdū būlē: mīnīvēdū līmā
cīsēlēdū sūcūmēdū būlē: mīnīvēdū līmā*

Quibus temporum intervallis circumscriptendum.

Displiquerunt haec tametsi vulgatissima clar. Rautenstrachio¹: nec, nisi valde fallor, sine iusta ratione. Gratianum fateor pleraque veteris discipline capitula satis diligenter collegisse: fateor præterea opera hominis illius ac studiis novae, quae deinde invaluit, disciplinae multum auctoritatis accessisse: originem tamen huius antiquorem Gratiano, et iam inde ab initio noni sacculi repetendam esse contendeo. Isidori enim commenta quis nescit hodie? aut quis ignorat, antiquis Patrum institutis, quae annis amplius octingentes omnis sanctissime venerata est Ecclesia, alia atque alia infligi coepisse vulnus ex eo potissimum tempore, quo sc̄tae illae decretales actatis eius seu inscrita seu ignavia tamquam genuinae auctoritatem adeptae sunt? Adepta vero sunt dudum ante Gratianum, ipso celeberrimo Riegerro fidente: Epistolas Isidori Decretales Gratiani temporibus communi veluti usu receptas in maxima apud omnes fuisse auctoritate². Quare si qua est omni ex causa mutatae disciplinae novi Iuris figura epocha, huius procul dubio initia rectius ab Isidori quam Gratiani collectione repetemus. Defluxit autem nova haec disciplina non ultra saeculum decimunquintum, sub cuius initia de restituendo antiquo Iure, tollendisque abusibus agitari consilia non infelicer coepita sunt. Ex his demum capitula, quae in Proleg. Iuris Eccl. §. 20.

¹ Dicit. de Decret. Gratian. §. 82. p. 186.

CAPVT I.

tibus natum est Ius, quod, nescio an apto satis nomine, novissimum compellant.

SCHOL. Quartam his epocham addidit Cl. Pichlerus in brevi historia Iuris Ecclesiastici, his verbis: Quartā denum ac præsens epocha, in qua veteris historiæ studium inzaluit, tum et Ecclesiastica: nec non Iuris Canonici correctionis, eiusdemque cum Regio Iure concordiae. Et hoc merito nuncupari potest Ius vetustissimum novum; novum quidem ex recenti eiusdem confessione; vetustissimum vero ob eius fundamenta, quippe quod nihil a primæva sua Ecclesiae constitutione aberrat.

CAPVT II.
DE ORIGINE AC PROGRESSV IVRIS
ECCLESIASTICI VETERIS.

§. XI.

Origo Iuris Sacri est a Christo.

Originem Iuris Sacri ceteraque, quae ad historiam eius pertinent, dum explicare instituo, video mihi ab ipsius rerum christianarum primordiis ducenta initia. Iam hoc enim primum satis omnibus constat, Ecclesiam ab ipso Dei filio Iesu Christo, dum humanam indutus naturam inter mortales versetur, collectam esse atque institutam. Eandem vero a sapientissimmo fundatore ita fuisse conditam, ut eam ipse non relinquere informem, sine structura certis legibus circumscripta, sine quadam ordinati regimini formula; et si divina scriptura, quod saepe facit minimeque ambigue, eum nobis non exhibet populi sui legislatorem, ipsa tamen fundamentalium legum necessitate (§. I.) adducerer, ut crederem.

SCHOL. At nunc in re, quae oculis iudicari potest, nihil argumentationibus opus est. Christus enim est, qui